

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Genezing van de volken

B. Luiten ■

In dit nummer

Kerkelijk leven - B. Luiten
Genezing van de volken 689

Meditatief - R.R. Roth
Jezus is een onruststoker,
in onze wereld 692

Wandelen met God - B. Luiten
De Geest als onderpand 693

Achtergronden - B. Kamphuis
Openbaring, geschiedenis, theodicee 695

Van binnen naar buiten - G. Riemer
MOS: 'Model Oecumenische
Samenwerking' 698

Boekbespreking - E.A. de Boer
Israël: te gedenken en vieren 701

Uit de kerken

De Geest zegt tegen ons 'gaat' en 'predikt', maar zegt Hij ook 'geneest'?

Dat is de vraag die wordt gesteld bij het zingen van Opwekking 347.

De vorige keer zagen we, hoe gemakkelijk de schatten van de kerk kunnen worden prijsgegeven, op de klank af. Anderen leggen zo'n claim op begrippen als katholiek, evangelisch en doopsgezind, dat wij ze loslaten. Alsof wij dat allemaal niet zouden zijn.

Ook inhoudelijk lijkt het soms op een uitverkoop. We zagen vorige week hoe de genezing uit handen wordt gegeven. Met bevrijding gaat het net zo. Pastoraat is altijd al bevrijdend geweest in de ware zin van het woord, maar tegenwoordig lijkt het erop dat je voor bevrijdingspastoraat ergens anders moet zijn. En ga zo maar door. Vandaag wil ik iets over Jeruzalem zeggen, omdat daarin bomen en vruchten groeien tot genezing van de volken (Opb. 22:2). Jeruzalem, dat zwaar geclaimd wordt als de stad in Palestina, terwijl de Geest ons leert dat het wereldwijd wordt gebouwd van levende stenen.

Levend Jeruzalem

Eigenlijk is die claim onbegrijpelijk. Omdat in de Schrift over de stad van God uitspraak wordt gedaan. Ronduit staat geschreven, dat wij van het huidige, aardse Jeruzalem niets te verwachten hebben. Omdat het met zijn kinderen in slavernij is gegaan (Gal. 4:25). Kenmerkend daarvoor is, dat men Jezus Christus als verlosser verwerpt en zich vastklampt aan de wetten die Hij heeft vervuld. Zo gaat de nieuwe bedeling aan dit Jeruzalem voorbij terwijl men de oude bedeling van haar vervulling berooft.

Nu is er ook onder ons wel verschil van mening over de vraag, of het

Joodse volk nog een bijzondere plaats heeft in deze tijd. Die vraag laat ik nu liggen, ik wil alleen zeggen dat zij m.i. los staat van de positie van Jeruzalem in Palestina. Ook al draag je de Joden nog zo'n warm hart toe, feit is dat de Geest in deze nieuwe bedeling spreekt van het enige ware *hemelse* Jeruzalem (Gal. 4:26), voor Joden en Grieken. God zelf stelt deze geestelijke stad aan ons voor, als de voortzetting van de gemeenschap die Hij in het Jeruzalem van David is begonnen. Vandaar diezelfde naam! Dat is bedreigend voor de stad die zich als Joods wil handhaven, maar het is heel duidelijk voor de volken die mogen toestromen tot het eeuwenoude verbond. Sinds Pinksteren geldt dat gelovigen overal ter wereld net zo kind van Abraham zijn als Isaak, zijn natuurlijke zoon (Gal. 4:28). Wie Christus toebehoort, heeft Abraham tot vader (Gal. 3:29). Door hun geloof op God te stellen zijn mensen zelfs geen vreemdelingen of bijwoners meer, maar zijn ze net zo thuis in de stad van God als de geboren Israëliet (Ef. 2:19-22, Psalm 87:6). De bloedband is niet beslissend meer, het gaat om de verbondenheid in geloof. Het hemelse Jeruzalem wordt gebouwd van levende stenen. Heel bijzondere beeldspraak, verrassend helder. Het ging God nooit om de het goud en het zilver van de tempel, maar om zijn woning onder zijn volk. Dat edelmetaal kan gestolen worden, de gemeente is zélf het huis voor God, gebouwd op het fundament van apostelen en profeten, met Christus Jezus als hoeksteen (Ef. 2:19-22). Gelovigen worden opgewekt zich als levende stenen te laten gebruiken (1Ptr. 2:5). Dit hemelse Jeruzalem dankt haar bestaan aan de rivier met water dat leven geeft (Opb. 22:1). Die rivier ontspringt aan de troon van God en stroomt dwars door de stad. Vandaar al die groei en bloei met genezende werking.

Beeldspraak

Maar er is nog een andere complicatie. De Heer gebruikt *beeldspraak*, maar niet ieder heeft dat altijd in de gaten. Dat geeft eigenaardige effecten. Zo zijn er mensen die Jeruzalem toch letterlijk zien als een stad van steen, van edelsteen. Een stad die nu nergens zo te vinden is en dus wel toekomst zal zijn. Staat er ook niet dat ze uit de hemel zal neerdalen? Nee, dat staat er niet. Dat 'zal' wordt erin gesmokkeld (Opb. 21:2). Het is juist de prachtige compositie van de Openbaring aan Johannes, dat heel de geschiedenis van het NT wordt samengevat in de bouw van twee steden: Jeruzalem de bruid en Babylon de hoer. Nu is over Babylon minder verschil van inzicht: zij is de stad van de mens, niet een stad die je op een kaart kunt aanwijzen, maar een geestelijke samenleving waarin de mens de dienst uitmaakt. Niemand komt op de gedachte dat dit Babylon toekomst is. Welnu, net zo is het hemels Jeruzalem *nu* in aanbouw. 'Hemels' wil trouwens niet zeggen, dat het alleen in de hemel is. Het geeft de afkomst aan,

zoals wij kunnen spreken van Goudse kaas en Schotse whisky. Dit Jeruzalem wordt vanuit de hemel op de aarde gebouwd, het *zal* niet neerdalen maar het *daalt* neer. Vandaag is het onze roeping haar poorten binnen te gaan met de sleutels die wij ontvangen en Babylon te verlaten.

Nu is het wel zo, dat in de Openbaring aan Johannes ook de toekomst van beide steden wordt getoond. Zo wordt Babylon al gezien als een puinhoop en Jeruzalem als een stad die straalt. Dat helpt vandaag met kiezen. Maar dat betekent niet dat de steden zelf toekomstig zijn.

Die letterlijke lezing die een stenen Jeruzalem in de toekomst verwacht, bederft de boodschap van de beeldspraak. Want God wil laten zien wat de essentie is van het hemels Jeruzalem, waar haar bron is, hoe het leven hier in gemeenschap wordt geschonken en hoe wij hier zo worden genezen dat wij eens als edelstenen zullen stralen! Jawel, als de zonde uit ons wordt verwijderd zullen wij één en al weerspiegeling van Gods heerlijkheid zijn. Dit is kenmerkend voor het levend Jeruzalem, om zuinig op te zijn, ook al is haar heerlijkheid nog niet met onze ogen zichtbaar (vergelijk 1Joh. 3:2).

Zij heeft ook alle geschiedenis in zich. Op haar poorten staan de namen van de twaalf stammen van Israël, op de fundering van de muur staan de namen van de apostelen van het Lam. Terwijl de hele aanblik, even breed als lang als hoog, doet denken aan de profetie van Jesaja. Hij zag de berg met het huis van God worden tot de hoogste van alle bergen, de top reikt tot aan de hemel, de poorten van de stad staan op aarde, volken trekken erdoor naar binnen (Jes. 2:1-5).

Genezend water

De slagader van deze stad is de rivier. Beeldspraak voor de Geest en het Woord van God. De rivier ontspringt aan de troon van God en van het Lam, zo stroomt het water naar de mensen toe.

Opvallend is de overeenkomst met het visioen dat aan Ezechiël werd getoond, dat onder ons bekend is geworden als de nieuwe tempel met de tempelbeek (Ez. 47). Ook die beek is tegenwoordig een rivier in de NBV. Maar de strekking is gelijk gebleven. Een klein stroompje water kwam uit de tempel, het stroomde langs het altaar het land in, naar het oosten, naar de Jordaan die uitmondt in de Dode Zee. Dat stroompje werd snel breder en dieper en overal waar het water kwam, werd het leven *gezond*. Zelfs het zoute water van de Dode Zee werd erdoor *genezen*. Het werd geschikt voor allerlei soorten vis, het ging wemelen van leven in de zee van de dood.

Een geweldige zeggingskracht heeft dit beeld. 'Overal waar de rivier stroomt, komt leven' (Ez. 47:9). Dat gaat niet over vissen, dit gaat over mensen. Het beeld gaat verder: 'Aan de oevers

van de rivier zullen allerlei vruchtbomen opkomen, waarvan de bladeren niet zullen verwelken en de vruchten niet zullen opraken. Het water stroomt immers uit het heiligdom. De vruchten zullen eetbaar zijn en de bladeren *geneeskrachtig*' (Ez. 47:12).

Johannes beschrijft de rivier in het hemels Jeruzalem in vrijwel dezelfde woorden. Aan weerskanten van de rivier zag hij een levensboom (of -geboomte?), met elke maand vrucht. 'De bladeren van de boom brachten de volken *genezing*' (Opb. 22:2).

Dit is dus *niet letterlijk* te nemen, dit visioen is beeldspraak, net als die levende stenen en zo. We gaan niet bladeren van de bomen eten. Het gaat om de essentie: *volken vinden genezing in de stad van God, bij de rivier van God*.

En het is ook *geen toekomst*, want straks valt er niets meer te genezen. De Geest en de bruid nodigen *nu* uit: 'Kom! Laat wie dorst heeft komen; laat wie dat wil vrij drinken van het water dat leven geeft' (Opb. 22:17).

Al met al zien we het beeld van bron en rivier, van drinken en tot leven komen en genezing ontvangen. Het geboomte dankt zijn vruchtbaarheid aan het water. Het kan zijn dat wijzelf daarmee bedoeld worden, net als met de stenen. Denk aan Psalm 1, de rechtvaardige is als een boom geplant aan het water. Dan loopt de beeldspraak wat over elkaar heen, maar de essentie blijft gelijk: door het Woord en de Geest van God ontstaat er een overvloed van leven en genezing. Degenen die in Jeruzalem zijn genieten daarvan, zij vereren God. *En zij nodigen de volken!* De volken mogen komen en hun deel ontvangen van het geboomte des levens. *Het zal tot hun genezing zijn.* Zowel Ezechiël als Johannes noteren dat, dit is geen bijzaak. Dit is juist iets wat we heel goed moeten zien en beseffen.

Zo wordt zonneklaar, als het in de kerk niet over genezing mag gaan, dat aan de essentie van Jeruzalem te kort wordt gedaan. En dat hier inderdaad een *opdracht* is om voor de volken tot genezing te zijn. Daarin ligt dé betekenis van dit Jeruzalem in deze tijd in deze wereld.

Visioenen zijn als gelijkenissen

Van gelijkenissen is bekend, dat het zwaard naar twee kanten snijdt. De mensen die er niet over wilden nadenken, konden er niets mee. De boodschap ging aan hen voorbij. Anderen werden juist geraakt door de scherpste van de beeldspraak, waarin het Woord van God tot hen kwam. Dat was ook de bedoeling. Het beeld wil een indruk geven in het hart, die er nooit meer uitgaat. Denk aan de Vader van de verloren zoon. Denk aan de barmhartige Samaritaan. Denk aan de uitnodiging tot de bruiloft. Denk aan de talenten. Denk aan de meisjes met en zonder olie. Stuk voor stuk kernachtige typering van centrale momenten in de omgang met God. Om altijd voor ogen te hebben!

Visioenen zijn net als gelijkenissen. Ze zijn driedimensionaal, maar verder is er weinig verschil. Ook hierin is het beeld *als een zwaard*, dat scherp is naar beide kanten, om diep in ons hart door te dringen (Hebr. 4:12). Denk aan het Lam als geslacht, maar springlevend. Denk aan de paarden die over de wereld gaan. Denk aan de twee getuigen. Denk aan het beest, zijn dreiging en zijn ondergang. Stuk voor stuk kernachtige typering van deze tijd onder de regering van Jezus Christus. Zie de twee steden, als samenvatting van heel de ontwikkeling op aarde. Wie daar niets mee heeft, legt dit als een lastige theorie opzij. Anderen worden geraakt door de scherpste van deze beeldspraak, hun ogen gaan open voor de werkelijkheid zoals zij is. Zie Jeruzalem, stad van God én van mensen. Herken haar op elke plaats waar twee of drie vergaderd zijn in zijn Naam. Daar stroomt de rivier, ogenschijnlijk een miezerig stroom-

als het in de kerk niet over genezing mag gaan, wordt aan de essentie van Jeruzalem te kort gedaan

pje, maar in werkelijkheid hét water voor de wereld. Dit geeft aan de kerk een geweldige dimensie, dit beeld wil op ieders netvlies staan. Om er werkelijk *te zijn*, als vervulling vandaag van wat God lang geleden in Israël begon. Als oord van vergeving, herstel en gerechtigheid. Als stad die niet verloren gaat. Als rivier vol levendmakend water met volop groei en bloei. Wie dat ziet, gaat zingen van enthousiasme: *Jeruzalem dat ik bemin, nu treden wij uw poorten in* (Ps. 122).

'Gaat, predikt en geneest'

Jeruzalem wordt niet gebouwd om zich terug te trekken, juist niet. Zij is het enige alternatief voor Babylon. Zo verrijst zij door de eeuwen heen. Als Jeruzalem vervaagt, zullen steeds meer mensen in Babylon verdwalen.

De Geest en de bruid zeggen: 'Kom!'

Laat wie luistert zeggen: 'Kom!' (Opb. 22:17)

Wie drinkt van het levende water, wordt ook zelf tot een bron voor een ander. *Rivieren van levend water zullen stromen uit het hart van wie in Mij gelooft*, zegt Jezus (Joh. 7:37-38). Heel verrassend, zo rechtstreeks als dit gezegd wordt. Wat voor de grote, levende stad geldt, *maakt God van toepassing op ieder die daar leeft*. 'Gaat, predikt en geneest' vat op een goede manier samen waar het in ons leven over gaat, in dit Jeruzalem.

Bij de namen van de volken schrijft de Heer:

'Dit volk is hier geboren.'

En dansend zingen zij:

'mijn bronnen zijn alleen in U' (Ps. 87:7).

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

Jezus is een onruststoker, in onze wereld

Maar de andere mensen, die deze plagen overleefden, keerden zich niet af van hun zelfgemaakte goden. Ze bleven die goden aanbidden en de beelden van goud, zilver, brons, steen en hout, die niet kunnen horen of zien en zich niet kunnen verroeren. Evenmin braken ze met hun leven van moord en toverij, van ontucht en diefstal.
Openbaring 9:20,21

R.R. Roth ■

*Het is alweer even geleden, de Gaza-oorlog van januari, aangegaan door Israël met de Palestijnen.
En misschien moet ik het er maar niet meer over hebben, het is immers geen actueel nieuwsfeit meer.
Toch kun je je afvragen of het daarmee voor gelovigen niet juist belangrijk moet worden.
Wat kan ik er van leren, van die rij van geweld en oorlog over deze aarde, zoals het ook zichtbaar was in de Gaza-oorlog?*

*In de laatste jaren heb ik me meer bezig gehouden met het boek Openbaring.
Het is het laatste bijbelboek en niet zo gemakkelijk om te begrijpen.
Je leest allerlei beelden die over elkaar heen tuimelen.
Geef er maar eens betekenis aan!
Gaandeweg lukt dat steeds beter.
Het heeft me antwoorden gegeven op vragen die veel mensen met zich mee dragen. Bijvoorbeeld deze: waarom houdt God die oorlogen niet tegen?*

*Politiek kun je een antwoord geven op de Gaza-oorlog.
Israël wordt altijd gesteund door Amerika.
Dat maakt dat ze veel kunnen maken (en breken dus).
Dit ingrijpen van Israël was risicovol.
Maar Bush zat aan het einde van zijn termijn en kon niet goed reageren.
En Obama was nog niet aan de macht.
Er was dus 'speelruimte'.
Nu was de tijd rijp om in te grijpen en ziedaar, vlak voor de inauguratie van Obama stopt het offensief.*

*Wie had het recht aan zijn kant?
Dat is een belangrijke vraag.
Een land mag zich verdedigen, maar de scheidslijn tussen verdediging en wraak leek hier dun.
Voor mij verschuift de vraag naar recht echter naar een andere vraag.
Ik zit meer te kijken naar het geweld zelf.
Hoe dodelijk, hoeveel gezinnen zijn er uit elkaar geslagen, hoeveel levens verwoest...
Een half jaar na dato wordt er nog steeds om gerouwd.*

Ik geloof dat Jezus met het geweld zelf laat zien hoe erg het is wanneer Hij en zijn Vader zich terug trekken.

In het bijbelboek Openbaring laat God Jezus een boekje open doen over de tijd tussen hemelvaart van Jezus en zijn wederkomst.

In die tijd leven we nu.

Nu al laat God merken hoe de wereld er uit ziet als Hij zich er uit terug trekt.

In Openbaring 9 lees ik dat God zijn liefde zal terug trekken en ruimte zal bieden voor de krachten van de onderwereld.

Wat je dan ziet, is maar één ding: dood en verderf op aarde.

Eens zal dat definitief zijn en alomvattend.

Maar vooraf aan Jezus' wederkomst laat Hij het op beperkte schaal al merken aan de mensen op aarde.

In Openbaring 9 staat in vers 20: 'maar de andere mensen, die deze plagen overleefden, keerden zich niet af van hun zelfgemaakte goden.'

Na 11 september 2001 was zoiets ook te zien: mensen in rep en roer, is dit Gods begin van het einde van de aarde?

Maar toen het leven zijn loop nam, zakte onze wanhoop ook. Over tot de orde van de dag, ook God verdween bij velen weer uit beeld.

Misschien is het jou ook wel zo vergaan met je herinnering aan de Gaza-oorlog.

Even hot news, even die moeilijke vragen over God en de zin ervan en dan... dan ga je weer over tot de orde van de dag.

Ik geloof dat God onze wereld waarschuwt met deze golven van geweld.

Het is niet gek als je schrikt bij zoveel geweld.

Het is niet vreemd als je rond loopt met een verontrust hart.

Gelukkig mag je je veilig weten als kind van God.

Maar ik hoop dat de verontrusting blijft en je aanzet om Gods goede nieuws verder te vertellen.

Als God zich dan regelmatig voor een deel terug trekt, wil jij hopelijk zijn uitgestoken hand zijn.

Ds. Robert Roth is predikant van de Gereformeerde Kerk te Oegstgeest.

De Geest als onderpand

wandelen met God

Eens beloofde God dat Hij alle ziektes van zijn volk zou weren.

Ook zou geen vrouw onvruchtbaar zijn.

En geen vijand zou het land binnenvallen.

Dat is lang geleden. Hoe gelden die beloften vandaag?

B. Luiten ■

Al in de bedeling van het Oude Testament gaf de Heer een voorsmaak van eeuwige vreugde. Als *onderpand* bij het verbond dat Hij sloot met Abraham en zijn nageslacht.

Hij beloofde Abraham *kinderen* en *land*. Om te leven in vrijheid en zich te verheugen in de ontplooiing van het leven.

In *dit land* zou de Messias worden geboren.

Uit *dit geslacht*.

Geloof en genieten gaan samen

Onderpanden willen het geloof versterken.

Geloof is de voorwaarde om dat te merken.

Wanneer God minder belangrijk wordt in de ogen van zijn volk, kan Hij terugnemen wat Hij gaf (zie bijv. Ps. 107). Cadeautjes leven immers geen eigen bestaan, ze willen liefde overbrengen, de relatie bevestigen.

In de periode van de rechters vielen vijanden het land binnen. Dat kon zomaar. De vrijheid verdween. Omdat men zich had afgewend van de Heer. Genadig gaf God dan een rechter, om het volk weer *recht voor Zich* te zetten. Beking betekende vrijheid, overwinning op de vijand. Zo ging dat keer op keer.

In de tijd van Achab en Izebel was er een enorme droogte. Op bevel van de Heer. Omdat de koning en de koningin de baaldienst hadden ingevoerd. Door het optreden van Elia werd de afgod ontmaskerd. Daarna kon er weer regen vallen.

Geloof in God en genieten van het onderpand gingen hand in hand.

Zo ging het ook met het krijgen van kinderen.

De vrome Hanna was kinderloos. Zij zag evenwel de verbinding met de toestand in het land.

Hofni en Pinehas namen voor zichzelf het beste deel van de offers voor de God van Israël!

Eli, hun vader, zag dat wel maar zei er niets van. Hanna beloofde de Heer, als zij een zoon zou krijgen, hem af te staan voor de tempel. Zo kon een vrome vrouw dus de gevolgen dragen van de zonden van het volk. Hanna zong haar lied, niet toen zij haar kind *kreeg*, maar toen zij hem *wegbracht*. Een lied vol ommekeer, omdat God Zich ging openbaren en er weer geluisterd zou gaan worden.

Michal, de vrouw van David, verachtte haar man, toen zij de koning zag huppelen voor de ark in een eenvoudig kleed. Bij zijn thuiskomst bracht ze dat snerend onder woorden. Een geschiedenis die eindigt met het subtiële zinnetje: Michal bleef kinderloos tot haar dood toe.

Zo ging dat.

De onderpanden waren om vreugde te geven.

Vreugde in de Heer!

Temidden van alles wat moeizaam was en

kwetsbaar, in een sterfelijk leven.

Vreugde als voorschot!

Het meeste moest nog komen

Uitzien naar de Messias

Het is van belang, die concrete beloften *in die tijd* te laten staan. Dan begrijp je de concreetheid van de Psalmen als het gaat om beloften van vrijheid, materiële voorspoed en vruchtbaarheid. Psalm 128 bijv. bezingt de vrouw als een vruchtbare wijnstok. Met haar wordt een man gezegend die de Heer vreest. De zonen kun je schikken rond je dis. Als je dat tijdloos gaat zingen, breng je elkaar in de moeilijkste vragen. Stel dat je geen kinderen ontvangt, geen succes hebt. Heeft de Heer dan wat tegen jou...?

Toen waren land en kinderen *onderpand van heil*, nu niet meer. In Ex. 23:26 staat ronduit de belofte, dat in het beloofde land geen vrouw onvruchtbaar zou zijn of een misgeboorte zou hebben. Dat is nogal een belofte! Maar zo concreet was dat. Ook zou de Heer ziektes weren van zijn volk (Ex. 23:25).

Tegen de achtergrond van die belofte werd er gezongen en verwacht. Was er toch een uitbraak van ziekte, dan was er een zonde in het leven geslopen, een nalatigheid o.i.d. Beking tot God betekende niet zelden genezing (2Kon. 2:19-22, 2Kon. 20:5,6). Was iemand toch zijn land kwijtgeraakt, dan kreeg hij dat terug in het jubeljaar. Was een man kinderloos gestorven, dan moest zijn broer de weduwe trouwen om nageslacht voor de overledene te verwekken.

Zo zou ieder geslacht aanwezig zijn bij de komst van de Messias!

Terwijl in de tijd daar naartoe de vreugde al te proeven was.

Een ander onderpand

Nu, in de bedeling van het Nieuwe Testament, gaat dat anders. Terwijl de essentie in Gods handelen gelijk gebleven is: *Hij geeft ons een voorsmaak van eeuwige vreugde*. Een onderpand. Ter bemoediging voor onderweg. Om Hem te vertrouwen en te verwachten. En om veel van Hem te houden.

Maar het ziet er anders uit.

Het beloofde land is voorbij. Wie Kanaän nu nog zo noemt, draait de klok terug. Want de rust waarin God ons brengen wil, ligt vóór ons. Ons erfdeel is de nieuwe aarde.

Gods kinderen leven nu niet meer binnen de veilige grenzen van één land. Zij zijn verstrooid onder de volken, als zout in een maaltijd. Was het vroeger zo, dat je als kind van God geen vijand hoefde te vrezen, vandaag zegt Jezus tegen ieder die Hem volgt, dat je deel zult krijgen aan zijn lijden. Juist als christen zul je het mikpunt zijn van smaad en onrecht. Vele gelovigen zuchten in gevangenschappen, smerige hollen, mishandeld en vernederd. De ziektes die de wereld teisteren, krijgen wij ook. Ook bij Gods kinderen zijn echtparen ongewild kinderloos. De Hebreeërs dachten daarom, dat ze een hele stap achteruit hadden gedaan door christen te worden. Ze kregen daarover een uitvoerige brief. Niet achteruit, maar een grote stap *vooruit* heeft God met hen gezet! Want weet je wel wie Jezus is? Groter dan Mozes, hoger dan Aäron. Weet je wel welk offer Hij heeft gebracht? De *verzoening*, die eens en voor altijd genoeg is! De tempel op aarde is vervuld, niet meer nodig. Nu is Jeruzalem geestelijk. In de gemeente komen wij (nu al!) feestelijk samen met mensen en engelen, in hemel en op aarde (Hebr. 12:18-24).

Ons onderpand is nu de heilige Geest!

De Geest diep in God, diep in ons. Om ons te kennen te geven, wat God ons geven wil in zijn genade (1Kor. 2:10-12). Wat wil God geven dan? *Zichzelf!!*

Dat is wat Hij wil laten weten, merken, voelen, in OT én NT. Zijn *liefde* in wat Hij doet. Toen was het onderpand uitwendig, nu is het inwendig (Rom. 8:23, 2Kor. 5:5, Ef. 1:13,14). Dat lijkt minder (voor het oog), maar het is *méér*. Het is ook niet meer tijdelijk, maar *blijvend*.

Geestelijk verstaan

Alle zegeningen waarvan de Psalmen ons leren zingen, mogen we nu geestelijk verstaan en zo betrekken op ons zelf. Als het gaat om vrijheid, denk dan aan je vrijheid in Christus! Als het gaat om welvaart en genezing, bedenk dan dat je het leven deelt met de opgestane Heer, die al onze ziektes heeft gedragen. *Hij is je genezing in eigen Persoon, voor eeuwig!* Je jubeljaar ontvang je in Jezus: Hij scheldt je alle schuld kwijt, je bent niemands slaaf, maar kind van de Vader!

Het onderpand is nu geestelijk, maar *nog net zo*

concreet als toen. Wie God zoekt, zal dat merken. Christenen zitten opgesloten, maar ze zijn meer vrij dan hun bewakers. De vrijheid van het land toen is de vrijheid in je hart nu. De Geest stelt het daar veilig. Op die manier hoef je nog steeds voor geen vijand te vrezen: al slaan ze het bloed uit je lijf, daarmee slaan ze nog niet Gods koninkrijk uit je hart. Ziektes slopen ons lichaam, maar de schat die erin zit wordt daardoor steeds meer zichtbaar (2Kor. 4:7 e.v.). Tranen vullen onze ogen, maar de vreugde zit dieper en gaat hoger.

Dat gaat niet vanzelf. Gods onderpand ligt nog steeds niet voor het oprapen. De Geest werkt het in je hart, als je Hem daarom bidt en daarvoor dankt.

Dit is de tijd van het steeds meer 'ontkleed' worden (2Kor. 5:1-5). Alle heerlijkheid gaat er bij ons af, alles raken we kwijt, niets houden we over. Om te ontdekken, dat we ontkleed toch niet naakt zijn. Christus is ons kleed (Gal. 3:27). Ons witte kleed, ons feestkleed. Kinderloosheid is nu geen smaad meer. Onderdrukking ook niet. Wel zijn het moeiten gepaard met verdriet, vaak levenslang voelbaar. Tranen hebben we nog maar al te vaak nodig. Toch worden ze afgewist. Ook nu al. Door God zelf, en niemand minder. Doordat Hij er is, ons vervult, de leegte van het gemis kan vergoeden door zijn aanwezigheid.

Bij wijze van voorschot.

Met Christus zal God ons *alle dingen* schenken (Rom. 8:32). Meer dan je kunt bedenken. Zelfs je lichaam helemaal nieuw en weer compleet. Maar *nu* eerst Christus zélf.

Het gaat om relatie.

Je eer in de Heer

Het gaat om een relatie die niet staat of valt met cadeautjes hier en nu. Het gaat om hét grote geschenk Jezus Christus, waar niets bij hoeft.

De essentie van Psalm 128 is gebleven: 'Gelukkig ieder die ontzag heeft voor de Heer, die gaat in de wegen die Hij wijst.' Gelukkig, *diep* gelukkig!

Geloof je, dat God dat waar kan maken? Dat Hij daarbij niet afhankelijk is van jouw omstandigheden, hoe verdrietig die ook kunnen zijn? Wil je dat laten zien? Mag God die weg met je gaan?

Die boodschap in je leven leggen?

Vroeger was kinderloosheid een smaad. Net als tegenspoed en onderdrukking. Nu wordt het je *eer*, om in zulke tijden God hoog te houden, Hem te vertrouwen en te verwachten. En heel veel van Hem te houden. Wie zo leeft, zal meer vruchtbaar zijn dan zij die baart (Gal. 4:27).

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

Openbaring, geschiedenis, theodicee.

Aspecten van Genesis 1

Op 6 juni 2009 werd in Nijkerk het congres 'Darwin in de tuin van Eden' gehouden. Bijbelgetrouwe christenen waren daar met elkaar in discussie over de verhouding van geloof en natuurwetenschap. Aanleiding was uiteraard het Darwinjaar 2009, maar ook de discussie over 'theïstische evolutie', een visie die door verschillende publicaties en uitzendingen volop in de belangstelling staat.

B. Kamphuis ■

Op het congres verzorgde ik de openingslezing, over aard en betekenis van Genesis 1. Na mij kwam prof. dr. G. van den Brink, die over aard en betekenis van Genesis 2 en 3 gesproken heeft. Dat is de reden dat ik mij in mijn lezing nauwelijks heb beziggehouden met de geschiedenis van paradijs en zondeval. Iemand zei tegen mij: 'Je houdt te vroeg op'. Dat is helemaal waar. Gelukkig hield het congres niet op na mijn lezing.

Waar was jij toen ik de aarde grondvestte? Vertel het me, als je zoveel weet (Job 38:4). Gods woorden aan het adres van Job manen ons ook vandaag tot bescheidenheid. Dat geldt voor ons allemaal. Het geldt voor natuurwetenschappers en voor theologen en voor alle christenen die in deze thematiek geïnteresseerd zijn. Het geldt voor creationisten en voor theïstisch evolutionisten en voor al die anderen die het nog niet zo goed weten. Niemand van ons was erbij. We hebben in ons nadenken over schepping en evolutie te maken met Gods eeuwige kracht en goddelijkheid, die ons begrip ver te boven gaan. Ik denk dat ook Genesis 1 ons dat wil leren.

Tot dit bijbelhoofdstuk mag ik mij beperken in deze bijdrage. Maar ook dan is verdergaande beperking noodzakelijk. Ik noem drie aspecten: Genesis 1 als openbaring, als geschiedenis en als theodicee.

Genesis 1 als openbaring

Uitgangspunt van dit congres is dat de Bijbel iets te zeggen heeft over de vragen rond schepping en evolutie en dat dit ook geldt voor Genesis 1. Dat uitgangspunt is ook onder christenen helemaal niet vanzelfsprekend. Er zijn serieus te nemen theologen, die uitdrukkelijk afstand

nemen van dit bijbelhoofdstuk. Als voorbeeld daarvan noem ik de Duitse theoloog Wolfhart Pannenberg, die in zijn Systematische Theologie kritiek heeft op de oudtestamentische scheppingsberichten, omdat die zich beperken tot het begin van de wereld en daarin hun mythische afkomst verraden (*Systematische Theologie* 2, 49). Pannenberg heeft veel zinnigs in te brengen, ook als het over schepping gaat en ook voor orthodoxe, bijbelgetrouwe theologie. Maar als we hem op dit punt zouden volgen, waren we vandaag snel klaar. Ons probleem is juist, dat wij bereid zijn Genesis 1 als Gods Woord te aanvaarden, maar daarbij op vele vragen stuiten in verband met huidige wetenschappelijke inzichten.

Ik wil graag nog wat verder ingaan op het karakter van Genesis 1 als openbaring van God. Opvallend is hoezeer dit bijbelhoofdstuk spreekt vanuit een goddelijk gezichtspunt. We lijken aanwezig in Gods raadskamer, delen in zijn overleggingen, horen goddelijke woorden die niemand gehoord heeft. Wat dit betreft is er een verschil tussen de beide scheppingsgeschiedenissen, resp. Gen. 1:1-2,3 en Gen. 2:4-25. Die laatste geschiedenis heeft een veel aardser gezichtspunt en bevat voor een deel menselijke ervaringen, zij het dat die menselijke ervaringen een heel specifieke interpretatie krijgen. In Genesis 1 is dat anders. De Bijbel kiest daar niet een aards, een menselijk gezichtspunt, maar een hemels, een goddelijk. Als dit hoofdstuk iets zinnigs te zeggen heeft over Gods scheppingshandelen, dan kan het dat alleen doen krachtens Gods openbaring. Ik ken geen betere omschrijving van wat openbaring is dan de woorden van Paulus in 1 Korintiërs 2:9.10:

Wat het oog niet heeft gezien en het oor niet heeft gehoord, wat in geen mensenhart is opgekomen, dat heeft God bestemd voor wie hem liefheeft. God

heeft ons dit geopenbaard door de Geest, want de Geest doorgrondt alles, ook de diepten van God. God openbaart zich door zijn Geest, in zijn Woord. Hij onthult ons daarbij geheimen, die anders voor ons onkenbaar zouden zijn gebleven. Openbaring stamt niet uit onze ervaring of uit onze subjectiviteit, maar komt van de andere kant.

Voor zover ik kan zien, sluit dit een directe continuïteit uit tussen onze ervaringskennis, ook onze wetenschappelijke kennis, en Gods openbaring in Genesis 1. Anders gezegd: integratie van wetenschap en schriftgeloof is niet zomaar mogelijk. Ik zeg niet dat beide onverenigbaar zijn. Maar in de dialoog tussen beide zal de eigen aard van openbaringskennis tot zijn recht moeten komen. Openbaring is niet een makkelijke manier om kennis te verkrijgen die ook via ervaring te krijgen is. Openbaring geeft kennis van gene zijde.

stellen we wel de goede vragen aan Genesis 1?

Dat bepaalt ook de aard van openbaring. God heeft het bestemd voor wie hem liefheeft. Openbaring is nooit zonder meer informatie, ook niet zonder meer op bovennatuurlijke wijze verkregen informatie. Openbaring is het woord van Gods liefde. Het is eerder belofte dan mededeling. Ook het scheppingsverhaal is vol van belofte. God 'laat niet varen het werk van zijn handen'. Hij zal de mens weer herstellen naar zijn beeld. In die beloften komt ook wel informatie mee. Maar wie naar informatie los daarvan op zoek gaat, zal teleurgesteld raken. Dat raakt ook het debat tussen theïstisch evolutionisme en creationisme. Stellen we wel de goede vragen aan Genesis 1?

Genesis 1 als geschiedenis

Genesis 1 is de start van het grote oudtestamentische geschiedenisverhaal, dat doorloopt tot en met 2 Koningen. Ik licht deze bewering toe, door verschillende gebruikelijke afgrenzingen ter discussie te stellen.

Heel bekend is natuurlijk de afgrenzing van de pentateuch, de vijf boeken van Mozes, ook wel bekend als de wet, of de thora. In de Hebreeuwse canon nemen die een aparte plaats in, onderscheiden van de boeken Jozua tot Koningen, die dan de vroege profeten vormen (afgezien van Ruth). Dat is een heel zinvol verschil, maar niet wat betreft het historisch karakter van de boeken. Deuteronomium vraagt om het vervolg van het verhaal in Jozua, Jozua is onbegrijpelijk zonder Deuteronomium. Binnen Genesis wordt vaak de oergeschiedenis, Gen. 1-11, als een aparte eenheid genomen. Ook daar valt veel voor te zeggen, omdat de oorsprong van Israël pas echt met Abraham aan de orde komt in Gen. 12. Maar Genesis zelf lijkt dat onderscheid niet te maken. Integen-

deel, de structuur van Genesis wordt bepaald door de indeling in 'toledoth', een woord dat vertaald wordt met 'geschiedenis', 'nakomelingen', of 'geslachtsregister'. Die 'toledoth' structuur loopt gewoon door over de grens van Gen. 11 en 12 heen.

Hoort ook Gen. 1 thuis in die structuur? Dat wordt wel ontkend, omdat de term 'toledoth' voor het eerst opduikt in Gen. 2:4: 'Dit is de geschiedenis van hemel en aarde'. Het typische van het woord 'toledoth' is echter juist het verbindende karakter. Een toledoth beschrijft wat er voort kwam uit, of wie er voorkwamen uit het of de genoemde. Zo verbindt Gen. 2:4 het eerste scheppingsverhaal met het tweede en neemt daarmee Gen. 1 op in die toledothstructuur. Kortom, Gen. 1 is geïntegreerd in het geschiedverhaal van Genesis, dat op haar beurt weer deel uitmaakt van het lange oudtestamentische verhaal dat loopt van schepping tot ballingschap.

Die constatering lijkt me belangrijk. Het is typisch voor de bijbelse kijk op de werkelijkheid, dat de geschiedenis ertoe doet. De Bijbel vertelt ons geen ideeën of algemene waarheden of zich altijd herhalende patronen. De Bijbel vertelt ons feiten. De Bijbel vertelt ons het verhaal van de relatie tussen God en de mensen, God en zijn volk, een geschiedenis waarin beslissende gebeurtenissen plaatsvinden: uittocht, verbondssluiting, landinname, afval, oordeel, verlossing, nieuwe afval, ballingschap. Dat verhaal loopt door in de rest van het Oude Testament: terugkeer, nieuwe tempel en in het Nieuwe Testament: de geboorte, dood, opstanding en hemelvaart van Jezus, de geschiedenis

in dat verhaal hoort ook de geschiedenis van de schepping thuis

van de jonge kerk, met als uitzicht de wederkomst van de Heer. In dat verhaal hoort ook de geschiedenis van de schepping thuis.

Dat past ook bij het karakter van Gen. 1 dat over de schepping als een geschiedenis spreekt, compleet met een indeling in 7 dagen. Ik kan daarom ook niet instemmen met de gedachte dat het in Gen. 1 niet om het 'hoe' van de schepping gaat, maar alleen om het 'dat' of het 'waarom'. In de Bijbel is het 'hoe' altijd ook van belang, omdat het in de Bijbel over geschiedenis gaat. Je kunt Genesis 1 heel goed, zoals vaak gebeurt, zien als polemiekt met andere oud-oosterse scheppingsverhalen. Maar de polemiekt ligt dan ook op dit vlak: Genesis 1 biedt het scheppingsverhaal niet als mythe, maar als geschiedenis.

Toch moet ik daar nog iets meer over zeggen. Want het is niet zomaar geschiedenis. Het is goddelijke openbaring over geschiedenis. De

Bijbel laat je de achterkant, of liever de bovenkant van het verhaal zien, dingen die je zelf nooit opgevallen zouden zijn. De Bijbel geeft nooit feiten op zich, maar altijd geselecteerde, geïnterpreteerde, ingekaderde feiten. Exacte weergave, ook van de chronologie, is kennelijk niet zozeer het doel van bijbelse geschiedschrijving. Dat gaat zover dat het zelfs bij de knooppunten van de bijbelse geschiedenis (de uittocht, Kerst, Pasen) bijna onmogelijk is om tot een exacte datering volgens onze tijdrekening te komen.

Ook Gen. 1 past in dat kader. Dat blijkt bijvoorbeeld als je je af gaat vragen waarop Gen. 1:1 slaat: 'In het begin schiep God de hemel en de aarde'. Is dat een gebeurtenis die voorafgaat aan de 7 scheppingsdagen? Dan wordt de chronologie wel erg doorbroken en kom je bovendien in problemen met 2:1: 'zo werden de hemel en de aarde voltooid'. Is 1:1 dan een soort samenvatting vooraf van het eerste scheppingsverhaal? Dan blijf je met de vraag zitten waar dan die onbewoonbare aarde in 1:2 vandaan komt. Exacte weergave van de geschiedenis is kennelijk niet de intentie van het verhaal. Hetzelfde blijkt uit allerlei andere details. Om een paar bekende te noemen: de verhouding van dag 1 (de schepping van het licht) tot dag 4 (de schepping van de hemellichamen). De vraag wat er nu precies gebeurd is op de tweede dag (de schepping van het hemelgewelf). De verhouding van het eerste scheppingsverhaal tot het tweede, etc. Ik weet wel dat er voor al dit soort problemen oplossingen bestaan, de een aannemelijker dan de ander. Maar het feit dat wij behoefte hebben aan oplossingen die de Bijbel zelf niet biedt, suggereert al dat we misschien de verkeerde vragen stellen.

Kortom, in de richting van het theïstisch evolutionisme zou ik graag willen zeggen: vergeet niet dat Gen. 1 toch echt een geschiedverhaal is. In de richting van het creationisme zou ik willen zeggen: vergeet niet dat het Gods openbaring over de geschiedenis is en dus heel iets anders dan antwoord op onze historische, biologische of kosmologische vragen. Een directe integratie van geloofskennis en wetenschappelijke kennis is ook vanuit dit gezichtspunt uitgesloten.

Genesis 1 als theodicee

Tot nu toe heb ik vooral formele kanten van Genesis 1 besproken. Met dit laatste punt kom ik op meer inhoudelijk terrein. Wat is de kern van de geschiedenis die hier verteld wordt? Ik karakteriseer die kern als 'theodicee'. Theodicee betekent letterlijk: 'rechtvaardiging van God'. In een theodicee wordt antwoord gegeven op de aanklacht dat het kwaad in de wereld zou aantonen dat God niet goed en almachtig is, of zelfs dat Hij niet bestaat. Een theodicee is eigenlijk altijd gevaarlijk omdat wij in feite helemaal niet in de positie verkeren om God te rechtvaardigen. De grote vraag is eerder

hoe wij voor God gerechtvaardigd kunnen worden, dan hoe Hij voor ons gerechtvaardigd kan worden.

Als ik Genesis 1 een 'theodicee' noem, bedoel ik niet dat wij God rechtvaardigen, maar dat Hij zichzelf rechtvaardigt in deze openbaring over de schepping. Ik zie dat in het refrein van het verhaal: 'en God zag dat het goed was', tot zes keer toe, en dan afgesloten met vers 31: 'God keek naar alles wat hij gemaakt had en zag dat het zeer goed was'.

wat hield deze goedheid van de schepping concreet in?

Wat houdt die goedheid van de schepping in? Ik zelf ben geneigd om te zeggen: dat weet je pas als je het vervolg van het verhaal gelezen hebt. Gen. 1 biedt een contrast met dat vervolg van de geschiedenis. Het vervolg vertelt over ongehoorzaamheid, dood, geweld, catastrofes. Dat geldt voor de z.g. 'oergeschiedenis'. Het geldt net zo goed voor het verhaal over de aartsvaders en over Israël. De Bijbel biedt een buitengewoon realistische kijk op het kwaad in de wereld, in de mens, in de gelovige. En nu zegt Genesis 1: dat komt niet bij God vandaan. Er moet een verhaal verteld worden met vele duistere kanten. Maar aan het begin schijnt het licht. Het licht van de eerste dag, dat stralend opging toen God het woord nam. Het licht van God Zelf, van Hem die licht is en in wie geen spoor van duisternis is (1 Joh. 1:5), de God die wij in Jezus Christus pas goed hebben leren kennen, Jezus, het licht voor de mensen (Joh. 1:4), het licht voor wereld (Joh. 8:12). Wat hield deze goedheid van de schepping concreet in? Wij, aan de andere kant van het verhaal, kunnen dat alleen maar negatief benoemen: een wereld zonder ongehoorzaamheid, zonder geweld, zonder kwaad, zonder dood. Hoe die wereld eruit gezien heeft, ik kan het mij niet voorstellen. Ik weet alleen van de goedheid van God, die zo'n wereld gewild en gemaakt heeft. Ik weet alleen van de goedheid van Jezus, die zo'n wereld weer mogelijk maakt.

Genesis 1 geeft mij geen exacte natuurwetenschappelijke of historische informatie over die wereld. Maar Gods Woord, Gods openbaring in Jezus Christus, maakt het mij onmogelijk een wereldbeeld te accepteren waarin kwaad, geweld en dood de oorspronkelijke en allesbepalende machten zijn. Ik geloof in God, de Vader van Jezus Christus, de goede schepper van hemel en aarde, die alles heel goed gemaakt heeft. Ik hoop op Hem.

Prof. dr. Barend Kamphuis is hoogleraar Dogmatiek aan de Theologische Universiteit te Kampen.

Met dank aan mijn collega Gert Kwakkel en mijn assistent Bart van Egmond.

MOS: 'Model Oecumenische Samenwerking'

Zendingsstrategie I

Onder de titel 'Zendingsstrategie' zond ds. H. Folkers een artikel in voor *De Reformatie*. Daarin uit hij scherpe kritiek op het huidige zendingsbeleid van het deputaatschap Zending, Hulpverlening en Training (ZHT) en het bijbehorende instituut De Verre Naasten (DVN). Hij richt zich met name op wat hem bekend is geworden onder de naam Model Oecumenische Samenwerking (MOS).

G. Riemer ■

Omdat niet verwacht mag worden dat de lezers van dit blad bekend zijn met dit 'model' en de functie er van, is een inleidend artikel gewenst. Die vindt u in dit eerste artikel. Omdat het artikel van Folkers het beleid van ZHT/DVN op de korrel neemt, krijgt dit instituut gelegenheid voor een weerwoord. Dat werd geschreven door Ben van der Lugt en zal geplaatst worden in augustus. Folkers krijgt dan nog gelegenheid voor een laatste woord in deze korte pennenstrijd, die over belangrijke zaken gaat. De artikelen moeten gelezen worden tegen de achtergrond van de 'crises' die onze kerken op missionair-oecumenisch terrein hebben te verwerken: Papua en Kongo. Het gaat om een groot belang, waarin de schrijvers naast elkaar staan: hoe geven wij als kerken in onze tijd inhoud aan die grote missionaire opdracht van onze Heiland? Welk beleid is goed beleid, welke strategie, welke visie? Zijn de kerken (met ZHT/DVN) de draad misschien kwijt? Al met al is het artikel van Folkers een goede gelegenheid het één en ander voor de kerkelijke achterban te verduidelijken.

Hulpverleningsprojecten en passend beleid

Als kerken hebben wij een deputaatschap ZHT (Zending, Hulpverlening en Training) dat een instituut onderhoudt DVN, De Verre Naasten). Dit instituut heeft de opdracht om in samenwerking met Zendende Instanties binnen de GKv (en met buitenlandse partners) een groot aantal verschillende projecten (meer dan 150!) in goede banen te leiden. Dat dat geen peulenschilletje is blijkt uit de jaarstukken van DVN. Aan het (namens een betrokken achterban!) verantwoord besteden van zo'n drie en een half miljoen euro per jaar (het bedrag dat volledig ten goede komt aan de buitenlandse partners) mogen en moeten hoge kwaliteitsnormen worden gesteld. Een goede visie en navenante strategie is een must. Het helpen ontwikkelen van die strategie is één van de taken die de afdeling Training van DVN heeft uit te voeren. Met het oog op de complexe hulpverleningsrealiteit werd een denkmodel

ontwikkeld (annex visualisatie, zie hieronder). In de wandelgangen ging dat steeds meer 'MOS' genoemd worden. Het gaat daarbij om het volgende.

Kerkelijke relaties en hulpverlening

De meeste projecten van DVN zijn op de één of andere manier ingebed in een kerkelijke relatie. De kerkelijke relaties die DVN beheert of helpt beheren zijn geen 'normale' zusterkerk-relaties. Die worden in onze kerken beheerd door deputaten BBK (Betrekkingen Buitenlandse Kerken). Wat voor soort relaties worden dan onderhouden door DVN? Het betreft die kerkelijke relaties die om de één of andere reden *hulp* nodig hebben. 'Hulpverlening' gaat dus over het helpen van kerken om ze verder op te bouwen. Dat wordt ook oecumenische hulpverlening genoemd, of kerkelijk partnership. Bij hulpverlening moet dus niet alleen gedacht worden aan 'daad' (bijv. medische- of landbouwhulp). Dat is achterhaald. Het betreft een breed pakket aan hulp waarin meestal theologische scholing en vorming een grote rol spelen. Het gaat bijvoorbeeld om kerken die nog onvoldoende predikanten hebben. Of het gaat om kerken die in moeilijke economische omstandigheden leven en hun predikanten niet goed kunnen onderhouden. Die helpen wij dan met projecten om dat op termijn wél te kunnen doen. Of het gaat om kerken die hulp vragen bij hun evangelisatie- of zendings- of diaconale projecten. Zij hebben daar zelf onvoldoende draag- of mankracht voor. Kortom: kerken die te kampen hebben met een nader te omschrijven *tekort* worden vanuit onze *overvloed* geholpen - een heel bijbels principe, zie 2 Kor. 8 en 9.

Valkuilen

Het op deze manier helpen van zusterkerken in de wereld heeft een hoge vlucht genomen en zo langzamerhand de plaats ingenomen van meer traditionele vormen van zending. We helpen kerken in India, Indonesië, Kenia, Nige-

ria, Zuid-Afrika, Zimbabwe, Benin, etc. Een compleet overzicht is te vinden op de website van DVN. We hielpen ook zusterkerken in de Kongo (o.a. met theologisch onderwijs en microkredieten; van die hulp maakte ook Folkers deel uit), maar met deze kerken is de relatie op zeer verdrietige wijze op de klippen gelopen. Het blijkt steeds weer dat het beheren van dit soort relaties niet gemakkelijk is. *Juist* vanwege het verlenen van hulp en alles wat daarbij komt kijken. De valkuilen zijn talloze (aan beide zijden) en te vergelijken met de grote problemen waaronder ook Internationale Ontwikkelingssamenwerking gebukt gaat. Lerend van die praktijk en de aanhangende ontwikkelingswetenschap werd binnen DVN een visie en strategisch kader ontwikkeld, toegesneden op kerkelijke hulpverlening. Voor het gemak noemen ook wij dat maar even MOS, 'Model Oecumenische Samenwerking'.

Een 'model'

IRTT presenteert dat model niet als een beschrijving van de werkelijkheid. Het is niet een plaatje van de praktijk. Het is wel een plaatje vóór de praktijk. Het is een soort van theoretische constructie, een conceptueel instrument om de weerbarstige werkelijkheid te beheren. Het is een abstractie. Een model modelleert een werkelijkheid maar is zelf geen werkelijkheid. Het model vormt en toets de praktijk. Tegelijk zal de praktijk het model in zijn waarde bevestigen, corrigeren of ongeschikt doen blijken. Het is dus naar zijn aard zelflerend.

Het spreken over een 'model' heeft een keerzijde. Het kan best wel strak overkomen. Zeker als het in wandelingen gemakkelijk even geroepen wordt. IRTT presenteert het model echter steeds als ingebed in, en opkomend uit, visies op zendingsgeschiedenis, wereldgeschiedenis, 'Global Rift' en ontwikkelingskunde. Gecomprimeerd komen die visies terecht in het model. Dat levert vervolgens een set aan richtlijnen op voor allerlei aspecten van de praktijk van de hulpverlening. Deze gelaagdheid laat zien dat het model 'leeft' tussen visies en praktijk. Veranderen de visies, dan gaat het model mee. Gaat er iets mis in de praktijk, dan ontstaat er een leermoment. De visies worden dan bevraagd en onder druk gezet. Dat is een gezonde spanning en kan op twee manieren uitpakken: Het model wordt gereviseerd, aangepast, misschien zelfs vervangen. Het kan echter ook zo zijn dat de crisis in de praktijk het model en de richtlijnen blijkt te bevestigen.

Ecclesiastical Partnership

Dé term die IRTT hanteert om haar beleid ten aanzien van de hulpverleningsrelaties te duiden is 'ecclesiastical partnership'. Deze term zegt dat de hulpverlening plaats vindt in het kader van een kerkelijke relatie die *gelijkwaardige* partners zijn aangegaan. Ook al klinkt dit tamelijk ingewikkeld, het is in principe voor gereformeerden gesneden koek. Ons hele kerkverband bestaat uit kerken die elkaar als volstrekt gelijkwaardige partners respecteren en behandelen. Wij slaan daarbij kerkrechtelijk steeds op twee trommen: die van de plaatselijke zelfstandigheid, én die van de kerkverbandelijke saamhorigheid. Als DVN een relatie aangaat met een kerk in het buitenland (met het oog dus op het bieden van hulp), dan moet DVN deze kerk allereerst als zelfstandige kerk zien en accepteren.

Als dat niet mogelijk blijkt, dan wordt de relatie die wél wordt aangegaan heel anders van aard. Blijkt dat wél mogelijk, dan wordt het principe van de gelijke kerkrechtelijke status voluit in rekening gebracht.

Het gaat dus om écht wederkerig partnership waarin de partners *institutioneel* gelijke status hebben - het zijn *equal partners*. Tegelijk zijn het (vanwege de hulp die geboden wordt) wél relaties waarbinnen een andersoortige *ongelijkheid* een rol speelt. De hulpverlening is op gang gekomen vanwege die ongelijkheid. IRTT noemt die ongelijkheid de *asymmetrie* in de relatie. Er blijkt een 'tekort' bij de ene partner, iets waarvan de andere partner 'meer-dan-genoege' heeft. Het aanvullen van elkaar om te voorzien in elkaars tekorten komt binnen de partnership op gang. Meestal gaat het om middelen en mensen. Dat gaat gepaard met de uitwisseling van inzichten en geloofservaring. Het is, als het goed is, een proces dat culmineert in de toenemende lofprijzing van God.

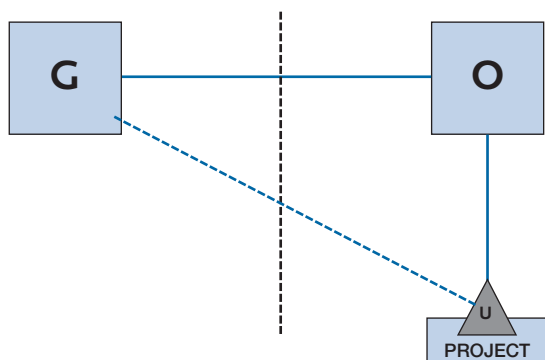
Enkele kernbegrippen

We hebben te maken met relaties die vanwege de genoemde asymmetrie én vanwege het gebukt gaan onder de zonde *niet gemakkelijk* zijn. Deze relaties zijn spanningsvol, kwetsbaar en gemakkelijk te beschadigen. Daarbij speelt nog steeds het in de geschiedenis ten toon gespreide kolonialisme, de westerse superioriteit en paternalistische mentaliteit een verstorende rol. Het is echter een valkuil om, met het oog op het ontwikkelen van partnership-beleid en praktijk, te blijven hangen in onvruchtbare *noord-zuid* of *west-oost* retoriek. Dat resulteert doorgaans in een te gemakkelijk afschrijven van, wat dan genoemd wordt, 'typisch westerse verworvenheden' (bijvoorbeeld die van de Verlichting).

De rationaliteit en principes van verantwoord partnership om hulp effectief te organiseren zijn (ondanks de grote problemen, of misschien juist daardoor?) wereldwijd aanvaard. Het gaat dan onder andere om betrouwbaar leiderschap ('capacity', 'good governance'), openheid van bestuur ('transparency'), verantwoordingsvaardigheid ('accountability'), eigenaarschap ('ownership') en duurzaamheid ('sustainability'). Het zijn principes die ontwikkeld zijn rond de vergadertafels van ter zake kundige mensen uit alle windstreken en culturen. Bovendien zijn het principes die opkomen uit de decennia-lange praktijk van menige ontwikkelingssituatie.

De visualisatie

Welnu, MOS is geënt op deze principes. Het vormt het strategische kader om de kwaliteit van ons optreden in het buitenland te vormen en te bewaken. Een visualisatie daarvan sierde al menig whiteboard of flap-over in heel wat kerkzaaltjes. Nu dus ook (in z'n meest gesimplificeerde vorm) de kolommen van *De Reformatie*. De visualisatie laat het volgende zien: de verticale stippellijn in het midden is de 'grens' tussen de éne en de andere partner. Vaak is het een nationale grens. Het is ook een grens die staat voor culturele barrières. Maar nog meer (in verband met hulp) voor grote economische, sociale en/of politieke verschillen. Die verschillen zijn dikwijls zó groot dat de lijn een kloof wordt, in de literatuur ook wel aangeduid met 'Global Rift'. De horizontale lijn tussen de vierkantjes G (Gevende kerk) en O (Ontvangende kerk) duidt de rela-

tie aan die principieel horizontaal is en zo moet blijven. Het 'horizontale' symboliseert de gelijkwaardigheid van de partners. Het blauwe veld rechtsonder geeft een bepaald Project aan. Aan dat project is ook een uitgezondene (het driehoekje U) verbonden. Dat laatste is overigens bij lang niet alle projecten het geval. Het project wordt bij voorkeur bestuurd door de ontvangende kerk - dat zegt de verticale lijn van de Ontvangende kerk naar het Project toe. De ontvanger moet daartoe bekwaam zijn of, indien ze dat nog onvoldoende is, zich bekwaamen. Dat laatste moet zelfs (en dat heeft het ook in veel moderne ontwikkelingswerk-aanpak) prioriteit hebben. Want het blijft zijn project, hij is de eigenaar ('owner') van dat project en van alle processen die nodig zijn om het project tot zijn doel te laten komen. Ook de eventuele uitgezondene wordt binnen dit kader geplaatst onder het bestuur van de ontvangende kerk en moet de kwaliteit van deze bestuurlijke processen respecteren en optimaal stimuleren en door zijn houding en handelen steeds vitaliseren.

Fragiele kerken

Als in de praktijk blijkt dat het allemaal niet meevalt (of erger nog: bijna niet gaat), dan is de verleiding groot om het heft in handen te nemen door met het passeren van de gezaghebbende structuren 'direct' dingen te gaan doen. Dit wordt soms een 'hands-on' aanpak genoemd; of 'bypass'. De diagonale stippellijn symboliseert deze beweging. De directe communicatie tussen een werker en het thuisfront kan natuurlijk niet altijd vermeden worden; ook is het logisch dat er nieuwsbrieven uitgaan naar het thuisfront die 'O' niet passeren. Maar zo gauw in deze communicatie zaken terecht komen die 'O' regaderen, gaat het mis. Dat is niet gewenst en kan schadelijk uitpakken. Het is immers het passeren van de rechtelijke eigenaar van het project (O), door de gevende partner (G) óf door de uitgezonden kracht (U). Dit is een valkuil. In de praktijk gaat dat zoveel makkelijker, sneller, effectiever - zijn wij geneigd te denken. Maar het zal op termijn averechts uitpakken en het project misschien zelfs om zeep helpen. Het botst met het principe van vooral *ownership* en *sustainability* (de duurzaamheid van de beoogde ontwikkeling op de lange termijn). De neiging tot deze aanpak neemt helemaal toe wanneer 'O' bestuurlijk de zaken niet aankan of gewoonweg onbetrouwbaar is. Wij hebben het dan over zogenaamde 'fragiele kerken'. Toch is juist

dan het volgen van de diagonale lijn zeer af te raden, omdat daarmee het probleem van de onbestuurlijkheid niet wordt opgelost, maar juist wordt bevestigd en gecontinueerd. In het partneroverleg zal aandacht voor dit probleem prioriteit moeten hebben. Dat kan bijvoorbeeld door het opzetten van een programma 'institutionele versterking'. Dat heeft de aandacht van DVN.

Overtuiging

Aan de hand deze (sterk gesimplificeerde) visualisatie werd en wordt door IRTT in beeld gebracht hoe kerkelijke hulpverlening opgezet en beheerd moet worden - en vooral ook bewaakt. DVN/IRTT zendt deze boodschap met overtuiging uit. Ten bate van het werk in het buitenland. Het is een les die wij onszelf leren, en waarop wij ons, als het even kan ook met onze partners in het buitenland, blijven bezinnen. De weerbarstigheid en wispelturigheid van menige praktijk roept om consistentie en harmonisatie. Daarvoor biedt het model richtlijnen en ijkpunten. Om die weerbarstigheid en wispelturigheid te boven komen. Het model is naar z'n aard abstract en massief. Het dringt aan op een hulpverleningsmentaliteit waarin iedere betrokkenen zich deze lijnen eigen maakt en zich dienovereenkomstig gedraagt - of zich (bij afwijkend optreden) nader verklaart. Gedragsbepalingen dus volgens de code 'pas toe of leg uit'. Daarbij blijft het model op zich (want het 'leeft' binnen een zelflerend systeem) altijd object van aanscherping, bijstelling of correctie.

Ten slotte

Er valt natuurlijk veel meer te zeggen. Maar, zoals gezegd, dit artikel kan niet meer doen dan iets uitleggen over datgene wat door Folkers 'MOS' wordt genoemd. Zijn schrijven vormt de aanleiding om nu in *De Reformatie* deze uitleg te geven. Zijn Congo-ervaring brengt hem tot het neerschrijven van zijn (soms scherpe) kritiek. Niet alleen op MOS, maar op meer zaken die ons zendings- en hulpverleningswerk raken. Hij doet ook concrete voorstellen voor een andere, een in zijn ogen betere aanpak. Voor het lezen van zijn artikel én van dat van ZHT/DVN (het antwoord aan Folkers) is deze uiteenzetting een onmisbaar opstapje.² We sluiten af met de bede dat deze pittige uitwisseling mag leiden tot datgene wat beide artikelen bedoelen: de toenemende dankzegging en lofprijzing van de naam van onze God in de wereld!

Ds. Gerrit Riemer is werkzaam bij de afdeling IRTT van DVN.

Noten:

1. Het gebruik van Engelse termen hier is een bewuste keuze. Ze hebben in de ontwikkelingswetenschap elk hun eigen lading en kracht ontwikkeld.
2. Voor wie zich in de problematiek van het hulpverleningsbeleid meer wil verdiepen verwijs ik naar de website van IRTT (www.irtt.nl). Het zoeken onder de termen 'partnership' of 'relaties' resulteert in een aantal dieper gravende artikelen met meer informatie, uiteengezette visie en visualisatie.

Israël: te gedenken en vieren!

Mooi om het levensverhaal van Messiasbelijdende Joden te lezen. Hoe zij Jezus leren kennen en volksgenoten over Hem vertellen. Goed om te lezen over het leven in Israël, de staat die 60 jaar geleden gesticht kon worden. Hoe zij die de Messias helemaal niet verwachten met Joden die wel naar Hem uitzien er leven. En hoe zij die Jezus als Messias erkennen er hun plaats en taak zoeken. Twee boeken kregen vorige week aandacht.

E.A. de Boer ■

Ik introduceerde breder ook het derde. Douma werkt toe naar een antwoord op de vraag in hoeverre *Christenen voor Israël?* zijn. Ik waardeer zijn grondige lezing van de Bijbel en stem veelal met hem in. Vanwege zijn politieke interesse én zijn theologische bestrijding duurt het (te) lang voor zijn positieve visie uit de verf komt. Omdat ik zijn boek bespreek, kom ik daar nu bij uit.

Geliefd gebleven

Het eigen standpunt van prof. Douma vult hoofdstuk 7. Ik vrees dat dit te laat in het boek is voor de lezers die hij wil bereiken. Bovendien blijft hij in debatstijl schrijven. Hij weet hoe de gedachte aan vervangingstheologie veel christenen ergert. Toch schrijft hij vierkant: 'Nu wens ik niet onder de vlag van de vervangingstheologie te varen, maar laat ik het woord vervanging niet schieten' (123). Voorbeeld: het oude verbond is door het nieuwe vervangen. Maar de term speelt verder in het hoofdstuk geen enkele rol. De paragraaf eindigt met: 'voortzetting' van Gods verbond met Abraham in de nieuwe fase met Christus' komt 'is wat anders dan een vervanging'. Wel, laat dat woord dan ook vallen.

Douma noteert kort andere modellen waarin de verhouding tussen Israël en de kerk kan worden verwoord: het inlijvings-, het vervullings- en (zijn keus) het verbredingsmodel. Hij had meer met het voorstel van prof. Van Houwelingen kunnen doen. Heel duidelijk wordt de visie van Douma zelf hier, en die is zo waardevol dat ik die graag voor in het boek geplaatst, of minstens aangeduid, had gezien.

- Israël is heilshistorisch hét volk van God, waarin de bekeerden uit de andere volken

ingelijfd worden. Alles begint met misschien wel 100.000 Messiasbelijdende Joden na Pinksteren. Dat bewijst het beeld van Paulus: de edele olijfboom krijgt wel takken van de wilde olijf (door enting), maar het blijft de olijfboom Israël.

- De Joden zijn 'vanwege de heidenchristenen vijanden van Jezus' gemeente, maar blijven toch voor God gelden als geliefden (Rom. 11:28)! Zij zijn nóg bevoorrecht. Daarom is de volgorde die Paulus stelt, 'Eerst de Jood en dan de Griek' ook 'een door God gewilde heilsorde'.
- De bekering van de heidenen is niet het einde van Gods verlossingswerk. God zal 'zelfs het verworpen Israël opnieuw aanvaarden (Rom. 11:15).' Daarom is er ook dat perspectief waarop Romeinen 9-11 uitloopt: het 'geheim' waarvan Paulus spreekt.

Ziet u, prof. Douma heeft oog voor Israël. Mogen we volgens hem ook verwachting koesteren voor Israël?

Heel Israël

Ja, 'want vanwege de uitverkiezing zijn de Joden geliefden *ter wille van de vaderen*'. Dat is het fundament onder het geheim dat de apostel aanduidt. 'Zo (of: dan) zal heel Israël gered worden!' Douma is voorzichtig hoe dat te duiden. 'Nu redt God velen en maakt Hij ook bij de Joden het getal vol. *Hoe* dat gebeurt, wordt ons niet zó duidelijk verteld dat we daarbij aan een grote (toekomstige) volksbekering *moeten* denken' (130). Maar tegelijk acht hij een grote bekering van de Joden aan het einde van de geschiedenis' niet uitgesloten.

Ik had graag gehad dat Douma's verbredingsmodel én zijn overweging van Romeinen 11

een prominenter plaats in de opzet van het boek gekregen hadden. Mét de aarzeling op onderdelen van de exegese. Die tastende toon is geen blijk van onzekerheid, maar van eerbied. Die mag en moet er mijns inziens zijn ten overstaan van de God van Israël.

Die toon had het boekje meer mogen doortrekken. Douma maakt meer dan eens bezwaar als het Israël van nu onomwonden 'Gods oogappel' genoemd wordt. Dat handhaaft hij tot aan het eind, maar hij schrijft toch zelf ook over hen die zich als zijn vijanden gedragen en toch tegelijk beminden mogen heten met het oog op hun afstamming van de aartsvaders (131). Ik vind ook Douma's typering van 'het ongelovige Israël' ongekwalificeerd. Alsof er geen verschil is tussen het seculiere Israël en het orthodoxe Jodendom dat (met alle engheid) toch Gods eerste openbaring koestert. Ik proef geen warmte ten opzichte van het Israël dat de feesten viert en op de gedenkdagen huilt, dat de Schepper dankt en Hem aanroept, dat de Messias verwacht zonder Hem te kennen.

Kerkelijk kleurloos

Wie als Nederlander in de bedding van het kerkelijk leven leeft en schrijft over de verhouding tussen Israël en de christelijke kerk is in het nadeel. Hij mist veelal de omgang met Joodse mensen. De staat Israël is ver weg en wordt hooguit als toerist bezocht. De nazi's hebben onze Joodse medelanders - 104.000 in getal - weggevoerd en omgebracht. Er is geen actief contact met het Joodse volksdeel dat sindsdien opgegroeid is. En Messiasbelijdende Joden kennen we in de gereformeerde kerken toch niet? Als ze er waren, zijn ze snel heel gewoon gereformeerd geworden. Door al die factoren is er het risico dat denken over de verhouding van Israël en de kerk abstract blijft. Een zaak van... buitenlandse politiek.

Mij treft hoeveel gestalten van Israël er in Openbaring getoond worden. Zoals de twaalf stammen, met name genoemd in hoofdstuk 7. Hoe ook te duiden, de twaalf stammen dragen de namen van de twaalf zonen van Jakob, zoals het oude Israël. Meer nog dan het Joodse volk zich nu herinnert. Maar in de christelijke kerk hebben we verzuimd de bekering van Joden tot de Messias te vieren! We hebben geblokkeerd dat zij een eigen profiel en positie in de kerk mochten ontwikkelen. Bijv. door het verbond van de besnijdenis te eren, door de feesten te vieren, door hun namen te dragen. Bekeerde Joden werden kerkelijk kleurloos. Dat heeft een kleurloze kerk opgeleverd wat betreft het oude Israël en het Israël Gods.

Gedenken en vieren

'Vrede en barmhartigheid kome over hen, en ook over het Israël Gods'. Die typering van de apostel Paulus staat in mijn hart gebrand: 'het Israël Gods' (vertaling 1951). Dat is naar mijn

overtuiging (het deel van) het werkelijke volk Israël dat Jezus als Messias aanvaard heeft. De apostel bepaalt ons erbij 'of men, besneden of onbesneden, een nieuwe schepping is'. Op die basis schrijft Paulus de zegen neer, óók voor het Israël Gods.

Leven er nog takken van de edele olijf? Of zijn alle natuurlijke takken weggebroken, zodat de kerk alleen uit geënte taken van de wilde olijf bestaat? Nee, er zijn takken van de edele olijf die uitgelopen en vergroeid geraakt zijn met de scheuten van de wilde olijf. Mogen nazaten van onze Messiasbelijdende Joden ook iets van het Israël Gods in de kerk gestalte geven? Dat zou aan het denken over Israël en kerk een levendige dimensie toevoegen.

Misschien is het nodig om als buitenlandse kerk - en dat is Nederland ten opzichte van Israël - een van de feesten van het Joodse volk te gaan meevieren. Pasen en Pinksteren kregen een eigen vervulling in de opstanding van de Messias en in de uitstorting van de Ruach van God. Misschien moet de kerk beginnen om Tisah be-Av of Jom ha Sjowa jaarlijks te gedenken - samen met het Joodse volk. Dat is de herdenking van de val van de tempel in Jeruzalem en de herdenking van de Shoa, de uitroeiing van de 6 miljoen Joden. Of alle twee dagen. Met een bidstond op de datum van de kalender van Israël. Dat is op onze kalender in 2010: op zondag 11 april (Jom ha Sjowa) en dinsdag 20 juli (Tisah be-Av). Dan zingen we ook alle verzen van Psalm 74 en 79 nog eens met tranen in de ogen.

Christelijke politiek

Ik beloofde terug te komen op het kader waarin Douma zijn gedachten over het Joodse volk en de staat Israël zet: *Verantwoording van een politieke keus* is de ondertitel. Op de laatste pagina doet hij een voorstel. Hoe kan het Israëlbeleid in het basisprogramma van een partij geformuleerd worden? Ik verdeel het conceptartikel van Douma in stukjes en lever er wat gedachten bij.

1. 'Het antisemitisme moet in al zijn vormen bestreden worden, in het bijzonder waar het de rechtmatigheid van de staat Israël ontkent'. De woordkeus 'in het bijzonder' doet (onbedoeld) afbreuk aan de ernst en verspreiding van haat tegen het Joodse volk. Ik spreek liever over: het politieke streven naar algemene erkenning van de staat Israël, juist in contact met de Arabische wereld. Dat zegt Douma vervolgens ook:
2. 'Op religieuze, historische en juridische gronden steunen wij het Joodse volk, dat in het Midden-Oosten voortdurend bedreigd wordt. Vereist is een volledige erkenning van Israël als zelfstandige staat door de Palestijnen en de andere Arabische staten, met beëindiging van alle terroristische activiteiten'. Wat moeite heb ik met het bleke woord 'religieuze' gronden. Zegt Douma niet 'op bijbelse gronden', omdat we politiek zaken moeten doen met de christen-zionisten, die hij juist bestrijdt? Mij trof dat

drs. Aad Kamsteeg in zijn (sympathieke) recensie in *CV Koers* kon schrijven 'dat Douma om juridische, historische en emotionele redenen hartelijk achter het voortbestaan van Israël staat'. In het begin van zijn boek spreekt Douma inderdaad over 'een *emotionele* band aan Israël' (27). Moeten we niet een poging doen als christenen te verwoorden waarover we het minimaal eens zijn inzake Israël wat volk, religie, staat en land betreft?

3. 'Om dat te bereiken hebben zowel Israël als de Palestijnen de taak hun eisen met betrekking tot het eigen grondgebied te matigen. Gestreefd moet worden naar een situatie die menswaardig is voor allen die onder het Israëliisch of Palestijns gezag vallen'. Douma laat na zich over een Palestijnse staat uit te spreken. Rekent hij dit onder concretisering die meer in een (gedateerd) verkiezingsprogramma past?

Kerkelijke inspreken

4. 'Tot een werkelijke vrede behoort onder meer de vrijheid van godsdienst, waarin ook aan het belijden van Jezus Christus als Redder van mensen en volken niets in de weg wordt gelegd'. Dit is de fraaie slotzin van Douma's conceptformulering van een Israëlbeleid voor het basisprogramma van de christelijke politieke partij.

Toegegeven, Douma doet 'verantwoording van een politieke keus'. Toch stelt het slot en dus de spits van zijn boek mij teleur. Ik duidde dat aan toen ik schreef 'op religieuze gronden' te

mager te vinden. Waarom niet een poging gedaan de oogst van zijn schriftstudie binnen te halen? En wel door een bijbelse visie op het Joodse volk en de staat Israël te formuleren waar a. we het minimaal als christenen (in politieke vereniging) over eens kunnen zijn en b. wat we als gereformeerden in het gesprek met medechristenen over Israël kunnen inbrengen? Met het tweede bedoel ik: om kerkelijk in te kunnen spreken op (onder meer) het politieke debat. Althans een poging daartoe zou helpen om de gewenste lezers tegemoet te komen die het christen-zionisme aanhangen. En die door het klemmend betoog van Douma misschien niet altijd meegenomen worden.

Israël vieren in de kerk!

- bijzondere gedenkdag, bijv. de stichting van de staat Israël als markering in de geschiedenis van het Joodse volk - in verwachting van de Messias.

Prof. dr. Erik de Boer is universitair docent klassieke talen aan de TU Kampen en hoogleraar Geschiedenis van de Reformatie aan de VU Amsterdam.

N.a.v. Michiel Bakker e.a., *Thuis in het Beloofde Land. Vijftien Joden over hun terugkeer naar Israël*, uitgeverij De Banier, 2008, 160 pag.; € 24,95; Lydia Bukshazen, *Zij zochten een stad*, 8^e druk, uitgeverij De Banier, 2008; Jochem Douma, *Christenen voor Israël? Verantwoording van een politieke keus*, uitgeverij De Vuurbaak, 2009, 142 p.; € 12,90.

HOOFDREDACTEUR:

Prof. dr. A.L.Th. de Bruijne

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Prof. dr. E.A. de Boer, Prof. dr. S. Griffioen, Prof. dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten, coördinator 'Kerkelijk leven' en 'Wandelen met God', Dr. J.H.F. Schaeffer, J. Westert, coördinator 'Samenleving'.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, coördinator 'Opvoeding en onderwijs', J.M. de Jong, rubriek 'Kunst', Ds. G. Riemer, coördinator 'Van binnen naar buiten', Dr. J. Smelik, rubriek 'Kerk en muziek', Drs. H. Veldman, rubriek 'Kort historisch'.

BESTUURSLIEDEN STICHTING DE REFORMATIE:

Drs. B. Bos (voorzitter), F.H. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636
Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3653537.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,95 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december

- opzegging van het abonnement dient 1 maand voor aanvang van het nieuwe abonnementsjaar schriftelijk of per e-mail te geschieden (voor 1 december).
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en slechtzienden.
Tel. (0341) 565499.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland

De eerstkomende Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland zal zo de Heer wil bijeenkomen op zaterdag 29 januari 2011 in Harderwijk. Stukken voor deze synode moeten uiterlijk 8 januari 2011 in het bezit zijn van het deputaatschap administratieve ondersteuning (DAO), dat belast is met de voorbereiding van deze synode.

Het adres van de synode is: Postbus 770, 3800 AT Amersfoort. Graag ontvangen we ook een digitaal exemplaar via email: synode@gkv.nl.

Mededeling Vakantieperiode

Van 18 juli tot 29 augustus versijnt *De Reformatie* 2-wekelijks.

De verschijningsdata zijn:

18 juli

1 augustus

15 augustus

29 augustus

Daarna is de verschijning weer wekelijks.

De uitgever

uit de kerken

Monster - jubileum: Op 12 juli is ds. A. Geelhoed vijftig jaar predikant. Zijn standplaatsen waren: Zwagerveen-Zwaagwesteinde (1959), Hasselt (1966) en Den Haag (1972). In 1994 ging hij met emeritaat.

Utrecht - preekconcent: verleend aan H. Bouma, kerkelijk missionair werker onder Moslims in Utrecht. Het preekconcent geldt voor de classes Utrecht, Amersfoort en Hilversum en geldt voornamelijk tot 1 juni 2010. henkbouma@gmx.net

Groningen-West - bedankt voor beroep:

J.H.F. Schaeffer te Wageningen

Winsum - beroep aangenomen: J. Oosterhuis te Wetsinge-Sauwerd i.c.m. Winsum

Ten Boer i.c.m. Zuidwolde (Groningen) - beroep aangenomen: H.G. Gunnink te Hardenberg-Centrum

**Donatus
verzekert vertrouwd**

Donatus verzekert kerkgebouwen en alles wat daarbij hoort. Zoals doopvonten, kanselbijbels en orgels. Ook voor vrijwilligers en werkers in kerkelijke dienst hebben we passende verzekeringen. Donatus is een betrokken specialist. Klein genoeg om u persoonlijk van dienst te zijn. Groot genoeg om met een gerust hart uw verzekeringsbelangen aan toe te vertrouwen. Donatus is een onderlinge verzekeringsmaatschappij zonder winstoogmerk. Samen met u zorgen we ervoor dat wat waardevol is, behouden blijft voor onze kinderen en hun kinderen en hun kinderen...

Donatus

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700